

ознаками порушення музично-сенсорного розвитку та вмінням самостійно виконувати завдання, що пов'язано з особливостями патогенетичного механізму протікання заїкання. З'ясовано, що в дітей із неврозоподібною формою заїкання ступінь розвитку сприймання властивостей музичних звуків нижчий, ніж у дошкільників із невротичною формою заїкання.

Аналіз одержаних результатів дослідження визначив потенційні можливості синестезії в роботі мовнорухового, слухового, зорового і кінестетичного аналізаторів, що дало можливість розробки спеціальної методики корекційно-розвивальної роботи на полісенсорному підґрунті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Белякова Л.И. Характеристика показателей неплавности речи у дошкольников / Л.И.Белякова, С.Р.Асланова // Ребенок: раннее выявление отклонений в развитии речи и их преодоление. – М., 2001 – С. 61-66.
- 2.Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини / Наталія Олексіївна Ветлугіна. – К.: Муз. Україна, 1978. – 255 с.
- 3.Дитина. Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку / [наук. кер. О.В.Проскура]. – К.: Освіта, 1993. – 272 с.
- 4.Малютко. Програма виховання дітей дошкільного віку / відп. ред. З.П.Плохий; Ін-т проблем виховання АПН України. – К.: Пед. думка, 1999. – 285, [1] с.
- 5.Науменко Т.І. Виховує мистецтво: активізація творчості дошкільників засобами мистецтва: метод. посіб. / Т.І.Науменко, Н.Т.Кириченко. – К.: ІЗМН, 1998. – 100 с.
- 6.Науменко Т.І. Музично-естетичне виховання дошкільнят: програма та метод. рек. / Т.І.Науменко; М-во освіти України, Творча спілка вчителів України. – К.: Магістр-S , 1996. – 96 с.

УДК: 376 – 056.264.091.33:81

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ДИЗАРТРИЄЮ

Кондратенко В.О.

кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М. П. Драгоманова

У статті розглядається проблема ДЦП та дизартрії з метою визначення оптимальної методики для подолання мовленнєвих вад дітей з дизартрією. Взявши до уваги висновки І. П. Павлова щодо розвитку моторики дитини, ми зможемо прискорити та значно поліпшити підготовку дітей-дизартриків до навчання та визначити арсенал засобів фізичного виховання для ефективного впливу на корекцію мовленнєвого порушення.

Статья рассматривает проблему ДЦП и дизартрии с целью определения оптимальной методики в преодолении речевых нарушений детей из дизартрей. Приняв во внимание выводы И. П. Павлова о развитии моторики ребенка, мы сможем ускорить и значительно улучшить подготовку детей-дизартриков к учебе и определить комплекс физического воспитания для эффективного влияния на коррекцию речевого нарушения.

In the article the problem of DCP and dizartrii is examined with the purpose of determination of optimum method for overcoming of vocal defects of children with dizartrieyu. Taking into account the conclusions of I. P. Pavlova in relation to development of motoriki of child, we will be able to accelerate and considerably improve preparation of children-dizartrikiv to the studies and define the arsenal of facilities of physical education for effective influence on the correction of vocal violation.

Ключові слова: Дизартрія, Мовлення, Складова рухова корекція, Складова логопедична корекція, Психічне виховання, Фізичне виховання.

Ключевые слова: Дизартрия, Вещание, Составная двигательная коррекция, Составная логопедическая коррекция, Психическое воспитание, Физическое воспитание.

Keywords: Dizartriya, Broadcasting, Component motive correction, Component speech therapy correction, Psychical education, Physical education.

Проаналізувавши спеціальну літературу, в якій розглядається проблема ДЦП і дизартрії, з метою визначення оптимальної методики у подоланні мовленнєвих вад у дітей із дизартрією, ми дійшли до висновку, що

комплексна спрямованість педагогічного впливу повинна задіювати як психічні, так і біологічні функції, а саме, всі аналізатори організму дитини.

Мовленнєвий розвиток - одна з важливих сторін всебічного розвитку дитини. Мовлення - це першочергова психічна функція людини, яке має велике значення в формуванні психічних процесів і в загальному розвитку дитини. Мовлення відображає протікання операцій мислення, емоційних станів, визначає значну роль в регуляції поведінки і сприяє цілеспрямованій діяльності дошкільників.

Всі психічні процеси у дитини – пам'ять, уява, сприйняття, увага, мислення цілеспрямована поведінка - розвиваються з прямою участю мовлення (Л.С.Виготський, О.Р.Лурія).

Мовленнєві вади можуть потягнути за собою негативні прояви у всіх сферах життя дітей, визначають низьку пізнавальну активність, недостатню орієнтування у фактах, і явищах оточуючої дійсності.

У дитини з важким мовленнєвим медичним діагнозом - дизартрія, при відсутності відповідних корекційних заходів може уповільнитись темп її інтелектуального розвитку. Мовленнєві порушення впливають на формування самопізнання і самооцінювання такої дитини. Через обмежені можливості мовленнєвого спілкування у дитини із дизартрією можуть виникнути невпевненість, замкнутість, негативізм.

Мовленнєві можливості та особистісні особливості відображаються на характері взаємовідносин дітей з оточуючими (Л.С.Виготський, О.Р.Лурія).

Порушення мовлення знижують соціальну активність дитини, її становлення як майбутньої особистості.

Відомо, що повноцінний розвиток усіх засобів мовлення і її основних функцій у період дошкільного віку, слугують збереженню нервово-психічного здоров'я і соціалізації, успішного становлення подальшої навчальної діяльності у дітей з важкими вадами мовлення.

Взявши до уваги висновки І.П.Павлова, що мовлення - це перш за все м'язеві відчуття, які ідуть від мовленнєвих органів до кори головного мозку; і якщо ми розвиваємо всі види моторики дитини (артикуляційну, дрібну, загальну) ми зможемо прискорити і значно поліпшити підготовку дітей – дизартриків до подальшого навчання.

Вивченням значення рухового аналізатора займалися і інші видатні вчені. На основі клінічних спостережень і експериментів В.И.Бехтерев довів велике значення рухової зони в загальній діяльності мозку людини. Формування будь - якого нового рефлексорного акта обов'язково пов'язане з участю центрального відділу рухового аналізатора. Згідно з цими висновками, ця функція рухового аналізатора обумовлюється тим, що на неї конвергуються імпульси всіх модальностей, і вона слугує зв'язком у міжаналізаторних відносинах.

Психологи О.О.Леонтьєв, О.Р.Лурія вказували на зв'язок мовлення з виразністю рухів, рухових і мовленнєвих аналізаторів, форми вимови з характером рухів. Більшість фізіологів сучасності доводять, що рух - природжена потреба людини. Повне задоволення потреби в русі особливо важливе в ранньому і дошкільному віці, коли формуються всі основні системи і функції організму.

Структурні і функціональні особливості рухового аналізатора складаються з того, що він має поширені зв'язки з всіма відділами центральної нервової системи і приймає участь в їх діяльності, що дає можливість бачити особливе значення рухового аналізатора в розвитку діяльності мозку (Кольцова М.М., Єфименко М.М.), - а саме у формуванні рухово-мовних стереотипів.

На погляд М.М. Єфименко (кандидата педагогічних наук, експерта з рухової терапії, керівника авторського педагогічного Центру АПЦ-ЦРД м. Одеса), який 25 років займається фізичним вихованням та руховою реабілітацією, рух - є тим основоположним системоутворюючим чинником, який запускає решту механізмів життєзабезпечення розвиваючого організму дитини, стимулює практично всі види його діяльності.

Мовленнєві і рухові центри в корі головного мозку знаходяться дуже близько і частково взаємопереплітаються, що дає можливість спеціалістам виявити механізми корекції рухового і мовленнєвого розвитку у дітей з важкими вадами мовлення.

У психології виділяється поняття тілесноорієнтованої терапії, при якій тіло людини, його рухи розглядаються як ефективний засіб впливу на психічні процеси та свідомість.

Розрізнімо сенс понять: «складової рухової корекції» і «складової логопедичної корекції».

Так, під складовою рухової корекції треба відзначити той арсенал засобів фізичного виховання, який може впливати на ефективність корекції мовленнєвих порушень.

Цей арсенал повинен бути в достатній мірі специфічним, і направленим на максимально можливу активізацію мовленнєвих центрів кори головного мозку, і на різні периферичні компоненти мовленнєвого розвитку дитини із дизартрією:

- рухливість артикуляційного апарату,
- активізація м'язів,
- диференційоване ставлення до своєї вимови та спілкуванні в ході активної гри,
- розвиток мовленнєвої уваги, чітке виконання багатоступінчатих команд,

- розвиток словникової бази, збагачення активного словника,
- формування лексико-граматичних категорій,
- автоматизація звуків, слів, речень, фраз.

На нашу думку основними напрямками рухової діяльності в корекційній роботі з дітьми із дизартрією можуть бути:

1. Взаємозв'язок подразнення рецепторів шкіри, суглобів і м'язів передпліччя, суглобів і долони руки з активізацією збудження в мовленнєвих центрах кори головного мозку.
2. Вплив дрібної моторики кистей і пальців рук на активізацію мовленнєвого розвитку дитини із важкими вадами мовлення.
3. Озвучення та промовляння рухів.
4. Сюжетність в рухово-логопедичній корекції.
5. Позитивний емоційний настрій.
6. Розвиток координації загальної і дрібної моторики.
7. Нормалізація м'язового тону тіла, кінцівок, артикуляційного апарату, мімічних м'язів .
8. Релаксаційні техніки.
9. Масаж і самомасаж у корекції мовленнєвих порушень.
10. Музикотерапія в подоланні мовленнєвих порушень.
11. Корекція мовленнєвого дихання .

Під логопедичною складовою корекції слід розуміти підбір традиційних і інноваційних методик, які поліпшують мовленнєвий розвиток дитини, завдяки локальним логопедичним вправам у відносно статичному положенні - сидячи.

У логопедії вже давно відомо про вплив загальної і дрібної моторики на розвиток мовлення. Руховий і мовленнєвий розвиток у тісному взаємозв'язку між собою, дають дійсно вагомий результат у подоланні мовленнєвих вад у дітей із дизартрією.

У дітей із дизартрією виявляється складність рухового ураження поряд з мовленнєвою патологією. Зі розвитком дрібних диференційних рухів пальців рук починається вимова перших слів. Вдосконалення дрібної моторики пальців рук здійснюється паралельно з розвитком мовленнєвої функції.

Серед невербальних симптомів у структурі мовленнєвих порушень у дітей з дизартрією завжди виступає рухова обмеженість. У дітей із дизартрією, особливо у важких її проявах, виявлена несвоєчасна і недостатня сформованість моторних функцій.

Наявність моторних особливостей в психомоторному розвитку дітей із дизартрією свідчить про взаємозв'язок і взаємообумовленість розвитку мовленнєвої і рухових сфер, тісне функціональне поєднання між мовленнєвою (не тільки її моторним компонентом) і руховою системами організму в процесі їх становлення в онтогенезі дитини.

У дітей із дизартрією недостатність моторного розвитку спостерігається у самому ранньому віці, і чим вища рухова активність дитини, там швидше розвивається її мовлення, і навпаки, якщо розвиток моторних функцій відстає - затримується і розвиток мовлення.

У дітей із дизартрією спостерігаються порушення постави, амімічність, недорозвинення дрібної та загальної моторики, порушення координації рухів, та орієнтації у просторі. Такі діти швидко втомлюються, не утримають увагу при виконанні логопедичних вправ на заняттях. При перевтомі можна зашкодити такій дитині, викликати негативне ставлення до занять.

Велика кількість дітей показує своєю поведінкою на логопедичних заняттях, що їм бракує активних рухів, що є їх біологічною потребою. Всіма своїми діями дитина показує спеціалісту, що цікавий перспективний підхід на логопедичних заняттях повинен включати цілеспрямовану корекційну рухову діяльність з використанням активних мовленнєвих вправ. На традиційних логопедичних заняттях дитину дещо обмежують в рухових діях.

Логопедичні заняття часто проходять у формі довготривалої шліфовки мовленнєвого матеріалу, у відносно нерухомій позі, сидячи за столом. Від таких занять діти втомлюються, а при важких формах дизартрії діти втрачають інтерес до співпраці по подоланню мовленнєвого порушення.

Це призводить до затягування процесу автоматизації отриманих знань. Крім того, в логопедичній практиці існує феномен «кабінетного мовлення», коли у дитини в кабінеті, під контролем логопеда спостерігається правильна вимова звуків, а в звичайних умовах спотворені мовленнєві установки повертаються, і дитина не в змозі самостійно контролювати своє мовлення, що є характерним для дітей - дизартриків.

Безумовно, основну частину логопедичної корекції: постановку звуків, початкові етапи автоматизації, диференціація звуків - слід проводити у класичній формі - сидячи перед дзеркалом, але значну кількість логопедичних занять слід перенести у фізкультурний та музичний зали. При цьому обов'язковою умовою для проведення таких занять повинна стати наявність в залі дзеркального «куточка».

На нашу думку цікаво побудоване заняття на основі лексичної теми яку вивчають діти, тотальний ігровий сюжет, створення природного для дитини рухово-ігрового середовища, необхідна емоційна підтримка і дбайливий режим повинні ефективно впливати як на корекцію мовленнєвого розвитку дитини із дизартрією, так і на її загальний розвиток, що є подальшим завданням нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Выготский Л.С. Развитие устной речи // Собр. Соч. В 6 т. – М. Просвещение, 1982. – Т. 3. – 164-170
2. Ефименко Н. Н. Методика игрового тестирования двигательного развития и здоровья детей в норме и при патологии. – В. 2003. – 68с.
3. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка. – М.: Педагогика, 1973. – С. 144
4. Кольцова М.М. Ребенок учится говорить. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Сов. Россия, 1979. – С. 192
5. Лурия А. Р. Язык и сознание / Под ред. Е. Д. Хомской. – Ростов н/Д: Феникс, 1998-416с.
6. Павлов И. П. Полное собрание сочинений. т.III, кн.2, - М., 1951. – 203с.
7. Поваляева М. А. Коррекционная педагогика. Взаимодействие специалистов. – Р. Феникс, 2002. -352с.

УДК 376.42:371.214

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ

Косенко Ю.М.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

У статті висвітлені етапи проведення дидактичної гри при вивченні історії розумово відсталими учнями, розглянуті можливі ускладнення під час ігрової діяльності школярів та запропоновані шляхи їх подолання, проаналізовано роботу вчителя історії спеціальної школи на кожному з етапів проведення дидактичної гри.

В статье освещены этапы проведения дидактической игры при изучении истории умственно отсталыми учащимися, рассмотрены возможные осложнения во время игровой деятельности школьников и предложены пути их преодоления, проанализирована работа учителя истории специальной школы на каждом из этапов проведения дидактической игры.

The article outlines the stages of didactic game in the study of the history of mentally retarded children, outlines possible complications during the game the schoolboys and proposed ways to overcome them, analyzed the work of history teachers of special schools in each stage of didactic games.

Ключові слова: дидактична гра, етапи проведення гри, урок історії, розумово відсталі діти.

Ключевые слова: дидактическая игра, этапы проведения игры, урок истории, умственно отсталые дети.

Key words: didactic game, stages of game, history lesson, mentally retarded pupils.

Проблема підвищення ефективності навчання дітей завжди була актуальною, як у загальній, так і у корекційній педагогіці. Саме методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності спрямовані на формування позитивних мотивів навчання, розвиток пізнавальної активності, сприятимуть підвищенню продуктивності засвоєння навчального матеріалу. До таких методів, на думку Ю.К.Бабанського, Н.П.Волкової, А.М.Нісімчук, О.С.Падалки, О.П.Попової, П.В.Пучкова, Л.Ю.Сімоненко, І.О.Смолюка, М.М.Фіцули, належить і дидактична гра.

За даними Л.С.Вавіної, Є.М.Вайнруб, А.І.Григор'єва, І.Г.Єременко, В.А.Лапшина, В.Г.Патракеєва, М.М.Перової, Г.М.Плешканівської, А.П.Смірної, Л.С.Стожок, Т.К.Ульянової, даний метод, в умовах спеціальної школи, є актуальним і для учнів-старшокласників, що пояснюється їх схильністю до ігрової діяльності.

Розумово відсталі учні 7-9 класів вивчаючи історію відчують труднощі у засвоєнні матеріалу, що призводить до однобічного, вибіркового і нетривалого усвідомлення історичних понять (І.М.Бгажнокова, О.Г.Зоріна, А.І.Капустін, Н.Б.Лур'є, В.А.Лапшин, Л.В.Нікітіна, Б.П.Пузанов, І.І.Фінкільштейн, Ж.І.Шиф), тому для підвищення рівня наукованості школярів, ми вважаємо логічним впровадження дидактичних ігор на заняттях з історії [2, 5, 6].

І хоч учні з радістю сприймають запрошення пограти, необхідно пам'ятати, що при недостатній організації